

Kronika Getta Łódzkiego/Litzmannstadt Getto 1941-1944, tom I-V, opr. i red. nauk. Julian Baranowski, Krystyna Radziszewska, Adam Sitarek, Michał Trębacz, Jacek Walicki, Ewa Wiatr, Piotr Zawilski, Łódź 2009:

Wzmianki o obozie przy ul. Przemysłowej w „Biuletynach Kroniki Codziennej”:

1942: z 19 lipca, 27 sierpnia, 22 września, 29 września, 3 października, 19

października, 10 listopada, 30 listopada, 16 grudnia, 20 grudnia

1943: z 21 grudnia, 22 grudnia, 23 grudnia, 24 grudnia, 28 grudnia

1944: z 6 stycznia, 20 stycznia, 29 stycznia, 31 stycznia, 2 marca, 5 marca, 7 czerwca

Publikacja źródłowa. Są tu opublikowane codzienne „Biuletyny” redagowane w okresie od 12 stycznia 1941 do 30 lipca 1944 przez specjalnie w tym celu zorganizowany, na polecenie Przełożonego Starszeństwa Żydów w Łodzi (łódzkiego Judenratu) – Chaima Rumkowskiego, zespół redaktorów przy Archiwum Getta, które mieściło się (Archiwum i redakcja Biuletynów/Kroniki) w kamienicy przy pl. Kościelnym 4. Biuletyny nie były przeznaczone do szerokiego rozpowszechniania. Zasadniczym ich celem było odnotowywanie „dla historii” faktów z dziejów getta, którymi w danym momencie żyli jego więźniowie. Formalnie Niemcy wiedzieli o istnieniu redakcji i nad czym pracowała, a placówka łódzkiego gestapo otrzymywała kolejne numery. Stąd redaktorzy, opisując szczególnie drastyczne wydarzenia jak na przykład tzw. „Wielką Szperę” we wrześniu 1942, kiedy to Niemcy wywieźli i zamordowali w ośrodku zagłady w Chełmnie n. Nerem ok. 20 tys. więźniów getta, osoby chore, starsze i dzieci, opisali ją nader oględnie. Stąd ważnym jest przed analizą treści „Biuletynów” zapoznanie się przynajmniej ogólnie z aktualnym stanem wiedzy o dziejach łódzkiego getta.

Obóz przy ul. Przemysłowej powstał i funkcjonował na terenie getta i stąd w kilkunastu „Biuletynach” znalazły się wzmianki o nim. Mają one kluczowe znaczenie w kilku punktach dla jego chronologii, np. kiedy zaczęto odgradzać od getta teren przeznaczony pod Obóz. Zestaw tych kilkunastu informacji zawiera też inne istotne fakty do dziejów Obozu. Kilka najobszerniejszych dotyczy okoliczności ulokowania, na polecenie Niemców, w jednym ze szpitali getta przy Matrossengasse (ob. Organizacji WiN) ponad 200 więźniów tego Obozu, w którym wybuchła epidemia tyfusu. Istotną informacją jest też, na przykład, że żydowscy lekarze dołożyli wszelkich starań, aby te dzieci wyzdrowiały i żeby choroba nie wydostała się poza mury szpitala na teren getta. Żadne z tych dzieci nie zmarło! Dla getta likwidacja tego szpitala była wielką tragedią, ponieważ w trybie pilnym trzeba było ewakuować ponad stu chorych głównie na gruźlicę, do zimnych mieszkań i głodnych rodzin. Dla większości z nich oznaczało to wyrok śmierci w krótszym lub dłuższym okresie czasu. Również umieszczenie Obozu na wydzielonym z getta obszarze było dla niego dużym problemem, ponieważ znajdowało się na nim wiele poletek zaopatrujących więźniów getta w żywność, której stale brakowało.

Pomimo wspomnianych wyżej ograniczeń przy redagowaniu „Biuletynów”, stosowne fragmenty tej publikacji muszą być znane i uwzględniane zarówno przez badaczy dziejów Obozu jak i wszystkich, którzy nim się interesują.

Uwaga:

Pełny dostęp do wymienionych wyżej wzmianek tylko w polskim wydaniu „Kroniki getta” z 2009 roku. W niepełnym wydaniu „Kroniki” z 1966 interesujący w tym kontekście jest tylko tom II obejmujący okres od czerwca do końca grudnia 1942 (Kronika getta łódzkiego; Tom II: czerwiec-grudzień 1942. Z oryginału do druku

przygotowali, wstępem i przypisami zaopatrzyli Danuta Dąbrowska i Lucjan Dobroszycki. Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1966). Pozostałe dwa tomy, mające objąć następne lata, już przygotowane do druku, nie ukazały się z powodu antysemickich wydarzeń „marca 1968 r.”.

Pełne naukowe wydanie „Kroniki” ukazało się w języku niemieckim najpierw w Niemczech w 2007 r., zaopatrzone w liczne przypisy, staraniem merytorycznym Uniwersytetu w Giessen i Archiwum Państwowego w Łodzi. Należy to podkreślić, ponieważ „Biuletyny” z lat 1941-1942 ukazywały się w języku polskim. Od 1943 r., na polecenie Niemców, tylko w języku niemieckim. Z kolei lata 1943-1944 w wydaniu polskim zostały przetłumaczone na język polski.

Piąty tom (Suplement) w obu wydaniach zawiera szereg materiałów uzupełniających. W wydaniu polskim tenże tom zawiera dodatkowo m.in. wiele haseł o charakterze encyklopedycznym oraz obszerną różnojęzyczną bibliografię przedmiotową.

(opracowanie przygotował Wojciech Źródłak – historyk, emerytowany kustosz Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi)